

ВПЛИВ ПАНДЕМІЇ КОРОНОВІРУСУ COVID-19 НА ДІЯЛЬНІСТЬ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

THE IMPACT OF THE COVID-19 PANDEMIC ON THE ACTIVITIES OF BUSINESS ENTITIES

У статті визначено, що пандемія COVID-19 стала справжнім викликом як для підприємств, які були змушені пристосовуватись до нових реалій, так і для домогосподарств. Спалах коронавірусної хвороби на початку 2020 року, що перетворився на масштабну пандемію, та подальші карантинні обмеження суттєво вдарили майже по всіх сферах бізнесу як в Україні, так і у світі. Результати дослідження, проведеного ще у перший місяць карантину, свідчать про те, що на період карантинних обмежень свою роботу призупинили 29% українських компаній, а 6% – повністю закрили свій бізнес. Здійснено аналіз впливу карантинних заходів на окремі галузі діяльності підприємств, що найбільше постраждали. Виокремлено основні проблеми, які постають перед суб'єктами господарювання внаслідок запровадження карантину та дослідження шляхів трансформації бізнесу задля можливості ефективного функціонування в умовах пандемії. Досліджено механізми надання державної підтримки для бізнесу та їх ефективність.

Ключові слова: пандемія, бізнес, карантинні обмеження, адаптація, державна підтримка.

УДК 338.2

DOI: <https://doi.org/10.32843/bses.74-31>

Чубка О.М.

к.е.н, доцент,
доцент кафедри фінансів
Національний університет
«Львівська політехніка»

Ливдар М.В.

к.е.н, доцент,
доцент кафедри фінансів
Національний університет
«Львівська політехніка»

Климко А.Р.

студентка
Національний університет
«Львівська політехніка»

Chubka Olha

Lviv Polytechnic National University

Lyvdar Marta

Lviv Polytechnic National University

Klymko Anzhelika

Lviv Polytechnic National University

COVID-19 has affected almost all businesses in Ukraine. In addition, it showed how insecure both business owners and hired employees can be. From March 2020, the Ukrainian authorities repeatedly altered the conditions of quarantine restrictions, trying to find a balance between the effective impact on the COVID-19 incidence and their consequences for business. Consequently, entrepreneurs had to look for new strategies of conduct constantly. The 2021 economic situation is still influenced by the spread of the COVID-19 pandemic against the backdrop of emergent COVID strains, the ongoing vaccination campaign and the growing level of society's adaptation to new conditions. The Ukrainian authorities are making attempts to help entrepreneurs and revive business. 240.900 persons decided to become sole proprietors during the quarantine, that is 5.000 less than in the same months before the quarantine. The largest number of sole proprietors was in the field of programming (more than 30 thousand), provision of information (6.39 thousand) and other individual services (5.44 thousand). Sole proprietor businesses were actively launched in the field of delivery and health care. Tourism, the restaurant business and the sale of non-food products and the provision of services were most affected. One of the industries most affected by the pandemic is the restaurant business. Ukrainians were much less likely to visit coffeeshops and restaurants in 2020. Consequently, many of them never managed to survive the quarantine year. The results of the study, conducted in the early quarantine period, indicate that 29% of Ukrainian companies suspended their work during the quarantine restrictions, and 6% closed down their business. The analysis of the impact of quarantine measures on particular sectors of activity of the most affected enterprises is carried out. The research specified challenges faced by economic entities due to the introduction of quarantine and the study of ways of business transformation for effective functioning in the pandemic. The mechanisms of providing state support for business and their effectiveness are analyzed.

Key words: pandemic, business, quarantine restrictions, adaptation, state support.

Постановка проблеми. Пандемія COVID-19 внесла багато змін у життя людей та роботу практично всіх галузей економіки. Раптова криза, спричинена коронавірусною інфекцією, змусила підприємців знизити ділову активність, громадян – пристосуватись до карантинних обмежень, а владу розробляти механізми для стримування вірусу та ефективного функціонування економіки. Складність подолання спричинених пандемією проблем зумовлена високим рівнем невизначеності та необхідністю знаходити баланс у вирішенні медичних, економічних і соціальних проблем.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Вплив пандемії, спричиненої поширенням коронавірусної інфекції, на глобальну та економіку України зокрема досліджують багато авторів. Серед вітчизняних вчених, можна виділити таких: Л. Водянка, В. Дієсперов, О. Амоша, Д. Богиня, І. Бондар, О. Грішнова, А. Колот, Е. Качан, Е. Лібанова, Л. Семів та багато інших. Попри достатню кількість наукових праць, присвячених кризі

COVID-19 та її впливу на діяльність суб'єктів господарювання, ця проблематика ще не до кінця вивчена і потребує подальшого ґрунтовного дослідження.

Постановка завдання. Метою та завданням статті є дослідження впливу пандемії на діяльність підприємств, виділення основних проблем та перспектив вирішення проблем, які постають перед суб'єктами господарювання внаслідок запровадження карантинних заходів, визначення ефективності державної допомоги на підтримку бізнесу та його діяльність в цілому.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Чи не найбільше карантин ударив по малому бізнесу. Маленькі крамниці та кав'ярні на кілька місяців втратили джерело доходу. На відміну від великих підприємств, вони не мали так званої "фінансової подушки", щоб пережити кризу COVID-19. Хоча держава робила та продовжує здійснювати певні спроби допомогти підприємцям, та багатьом з них так і не вдалося пережити карантинний рік.

Зараз в Україні зареєстровано 1,93 мільйона фізичних осіб-підприємців і за 2020 рік цей показник практично не виріс. Згідно з державними розрахунками, понад третина ФОПів потребує фінансової допомоги через карантин. У 2020 році зазнали високих збитків через карантин та відсутність фінансових резервів 86% підприємств. Причому кожен третій ФОП демонструє, що втратив від половини до 75% доходів, і водночас наростив борги. Половина малих підприємців через це думають про нові ніші для свого бізнесу [2].

З березня 2020 року по березень 2021 року в Україні закрилося 215,3 тис. (ФОП). Це майже на 50 тис. закритих бізнесів більше, ніж в аналогічні місяці 2019-2020 років. Найбільше підприємств закрилося у сферах складського господарства і транспорту (майже 11 тис.), оптової торгівлі (5,6 тис.), телерадіомовлення (2,69 тис.).

Кількість людей, які вирішили відкрити ФОП під час карантину, становила 240,9 тис., що на 5 тис. менше, ніж в аналогічні місяці до карантину. Найбільше нових ФОПів відкрилося у сфері програмування (понад 30 тис.), надання інформаційних (6,39 тис.) та інших індивідуальних послуг (5,44 тис.). Також активно відкривалися ФОПи у сфері доставки та охорони здоров'я [3].

Однією з галузей діяльності підприємств, яка найбільше постраждала під час пандемії – ресторанний бізнес. Українці у 2020 році значно рідше бували у кав'ярнях та ресторанах. Але й ті, що приходили, приносили цим закладам в рази менше виручки. У перші три місяці від початку українських карантинних обмежень доходи закладів громадського харчування впали у 3–4 рази. У травні ресторани працювали десь на половину потужності. Статистика свідчить, що навіть у серпні 2021 року цей показник не вийшов на рівень до карантинного лютого 2020 року.

З одного боку карантинні обмеження призвели до зростання обсягів доставки їжі на 20-25%, але в той же час, зокрема внаслідок падіння платоспроможності українців, замість відвідування ресторанів значна кількість почала віддавати перевагу домашнім стравам.

Згідно з опитуванням Української ресторанної асоціації у червні 2020 року 24% закладів в Україні працювали лише на літніх майданчиках. 18% локацій працювали на терасі, а також здійснювали доставку. 16% опитаних респондентів зазначили, що їхній заклад працював на доставку та приймав гостей на терасах і в залі, а 13% відповіли, що годували гостей на літній терасі та в залах, але доставкою не займалися. В залі та на доставку працювали 4%, тільки у залі – 6%, а тільки на доставку та самовиніс – 8%. 11% опитаних зазначили, що їх заклади були повністю закриті у червні [7].

У квітні та травні працювала третина від усіх українських кафе і ресторанів, включно із тими,

хто взявся за доставку чи продавав їжу з собою. У червні змогли відновитися 4 із 5 закладів громадського харчування, і приблизно на такому рівні галузь тримається донині. Решта, тобто 20% українського ресторанного бізнесу, закрилася назавсім. Навіть найвідоміші ресторани незважаючи на вдале розташування, репутацію і постійних клієнтів, зазнали великих збитків і додатково кредитуються, щоб адаптуватись до нових реалій.

Туристична галузь України також однією з перших відчула на собі наслідки локдауну. У 2020 році витрати українців на закордонні подорожі впали майже вдвічі – з 8,5 млрд доларів до 4,7 млрд доларів. Більшість готелів до середини травня 2020 року залишались зачиненими та не мали можливість офіційно приймати відвідувачів. Також обмеження торкнулися масових заходів – фестивалів, концертів, спортивних змагань, які зазвичай приваблюють гостей з різних міст та країн. Туристичні агентства підраховували збитки – за рік вони заплатили на чверть менше податків з доходу. Рятувала ситуацію від повного закриття ліберальна політика Туреччини, Єгипту та деяких інших країн, що залишалися відкритими для українців.

Із середини березня до кінця червня 2020 року кордони були закриті, і туристичний бізнес простоював. Польоти почали відновлюватися лише на початку липня і то з обмеженим асортиментом. За 2020 рік туристичні агенції втратили близько 70% клієнтів. Ситуація з коронавірусом була суворою і непередбачуваною. Залізниця й готелі то закривалися, то відкривалися. Люди не знали, чого чекати, тому їм було важко планувати. Проте готелі, орієнтовані на внутрішній туризм, виграли завдяки закритим кордонам та карантинним обмеженням. Вийти в плюс у рік карантину вдалося переважно готелям у курортних місцечках Карпат та на чорноморському узбережжі. У великих містах, зокрема в Одесі, валовий дохід готелів зменшився майже вдвічі. У Києві та Львові готелі були збитковими [1].

Хоча все змінилось влітку 2021 року – після налагодження прямого авіасполучення з країнами Перської затоки до України приїхали тисячі туристів із Саудівської Аравії. Україна стала альтернативою Євросоюзу, який впроваджує жорсткі обмеження для в'їзду іноземців-туристів, включаючи громадян країн Перської затоки. При чому варто додати, що у 2020 році Україна спростила візовий режим із Саудівською Аравією. Отже, зважаючи на вищенаведені фактори, а саме – відсутність бюрократичних перепон, наявності туристично-розважальної інфраструктури, автентичності та обмеженості пропозиції на глобальному ринку туристичних послуг, наша держава загалом та туристична галузь зокрема, почали різко оговтуватись від понесених збитків та пристосовуватись до нових споживачів цієї сфери послуг.

Проте для того, аби втримати мандрівників з країн Близького Сходу в умовах, коли кордони Європи відкриваються для всіх охочих, потрібно постійно розвиватись та вдосконалюватись. Тепер необхідно проаналізувати, чого не українському туризму не вистачає, аби привабити ще більше споживачів, і намагатися будувати з мандрівниками довгострокові партнерські відносини.

Підприємці в торгівлі та сфери послуг теж адаптуються до умов карантину. Перукарні та салони краси перейшли в режим «виїзду до клієнта», ресторани опановують онлайн-торгівлю, книгарні пропонують доставку своїх книг із рекордними знижками. Саме так власники бізнесу намагаються пристосуватись до нових реалій та вийти на беззбитковий рівень.

Всупереч стресовим умовам для економіки, окремі сфери почали розвиватись: служби доставки, поштові сервіси та онлайн-магазини. Саме в цей період поштові сервіси нарощують обсяги доставок, і паралельно кооперуються з супермаркетами, виробниками і онлайн-магазинами. При цьому служби доставок переорієнтовують клієнтів на безконтактну оплату і на реєстрацію в мобільних додатках. Зокрема з початку карантину кількість реєстрацій у мобільному додатку компанії «Нова Пошта» збільшилась на 15%, а кількість реєстрацій в особистому кабінеті на сайті – на 24%. Один з прикладів кооперації, що утворилась завдяки локдауну: 20 березня 2020 року «Нова пошта» разом з онлайн-магазином «Розетка» та мережею супермаркетів «АТБ» запустила доставку продуктів харчування додому. Але цей приклад – не поодинокий. Кооперуються і менші гравці ринку, яких чимало є в Україні, в цю структуру входять: магазин, онлайн-крамниця та служба доставки [8].

Незважаючи на те, що коронавірус навчив українську сферу послуг і торгівлю адаптуватись та доставляти до дверей покупця все, що завгодно, обсяг цього ринку досі залишається значно меншим, ніж традиційна торгівля до пандемії, тому в період кризи державна допомога є надзвичайно важливим фактором для підтримки як бізнесу та громадян, так і економіки країни. Масове безробіття потягне за собою нездатність громадян і компаній виплачувати кредити, що в свою чергу призведе до падіння економіки. В цьому плані було б доцільно дослідити міжнародний досвід державної підтримки в період пандемії COVID-19.

Уряди країн Європи підтримують підприємства, компенсуючи їх витрати на зарплати працівникам. Багато з цих країн виявили готовність підтримувати бізнес, оскільки там вже довгий час існують державні програми, зареєструвавши в яких підприємство, роботодавець може зберегти як власні фінансові ресурси, так і робочі місця, отримавши від фінансування тимчасового безробіття.

Німецький Бундестаг одразу після запровадження карантинних обмежень прийняв ряд соціальних пакетів з підтримки підприємств і громадян в період пандемії коронавірусу на загальну суму понад 750 мільярдів євро. Для допомоги малому бізнесу і громадянам виділено 156 мільярдів євро, які передбачають, серед іншого, скорочення податкових надходжень на 33,5 мільярда євро через податкові канікули. 50 мільярдів євро з цих грошей виділено на підтримку самозайнятих громадян, а також малих підприємств. Серед заходів соціальної підтримки населення: орендарі повинні бути захищені від втрати житла, навіть при наявності боргів по орендній платі.

Уряд Великої Британії послаблює законодавство про банкрутство, щоб дозволити підприємствам, які не можуть погасити борги через падіння економіки на тлі карантину, могли продовжувати діяльність. Бізнес-секретар Великої Британії заявив, що зміни дозволять британським компаніям-боржникам отримувати і здійснювати поставки. Також введено положення, яке тимчасово усуває персональну відповідальність директорів компанії під час пандемії. Також в Сполученому Королівстві облікова ставка була знижена в 3 рази – з 0,75% до 0,25%.

Французький уряд виділив 8,5 мільярда євро, щоб допомогти компаніям, які тимчасово відсторонили співробітників від роботи через карантин, виплачувати зарплати. Також уряд Франції пообіцяв забезпечити збереження всіх робочих місць після закінчення кризи. Впроваджена система дозволяє скоротити виплати працівникам до 70% за умови, якщо зарплата перевищує мінімальну в 4,5 рази. При цьому держава зобов'язується повністю компенсувати витрати підприємств на виплати працівникам. Державною програмою вже скористались більш, ніж 85% компаній країни.

США виділили 2,9 трильйони доларів, які витрачені на виплати американським громадянам і бізнесу, щоб запобігти економічним наслідкам і дати поштовх для розвитку бізнесу [9].

Щодо допомоги від українського уряду, на даний момент в Україні запроваджено 5 програм підтримки бізнесу:

- 1) кредитні канікули;
- 2) податкові преференції;
- 3) підтримка малого і середнього бізнесу;
- 4) підтримка агробізнесу;
- 5) інформаційна підтримка бізнесу.

Суть цих програм полягає у наступному: НБУ рекомендував банкам ввести особливий пільговий період обслуговування кредитів в період дії карантину для населення та бізнесу, а саме – повне або часткове звільнення від сплати тіла кредиту на час карантину з відповідним подовженням позики. Ця заборона розповсюджується на всі кредити фізичних осіб. Також у цей період заборонено

застосовувати штрафи, пені за прострочення виконання. Власникам малого і середнього бізнесу, які мають найманих працівників, надаватиметься допомога по частковому безробіттю. Мікро-, малі та середні підприємства мають можливість брати участь у програмах, що фінансуються з державного та місцевих бюджетів, зокрема у програмі «Доступні кредити 5-7-9%».

Податкові преференції:

- звільнення від нарахування та сплати плати за землю, яка використовується в господарській діяльності, податку на нерухомість за житлові приміщення за березень;
- обмеження застосування більшості штрафів за порушення податкового законодавства;
- мораторій на проведення документальних та фактичних перевірок (виключення – перевірки щодо відшкодування ПДВ);
- збільшення лімітів річного доходу для ФОП 1, 2 та 3 груп;
- звільнення від сплати ПДВ при ввезенні товарів, необхідних для боротьби з коронавірусом.

Також Кабінет Міністрів України у державному бюджеті на 2021 рік передбачив 4,7 млрд грн на підтримку агропромислового комплексу. Надання державної допомоги передбачено за програмами: здешевлення придбання сільськогосподарської техніки та обладнання; здешевлення кредитів; розвиток фермерських господарств. Очікується, що за цими програмами допомогу отримають близько 9 тис. аграрних підприємств [6].

Згідно з проведеним опитуванням, результати якого наведені у табл. 1, робимо висновок, що громадяни схвально відгукнулись про ефективність державної допомоги.

Представники мікробізнесу найвище оцінили такий захід як звільнення ФОП від сплати єдиного соціального внеску за себе, в цей час як для малих і середніх підприємств найбільше значення мало зняття обмеження терміну відпустки за власний рахунок. При цьому представники всіх категорій підприємств серед найважливіших заходів підтримки назвали заборону проведення документальних та фактичних перевірок та заборону застосування штрафних санкцій за порушення податкового законодавства. Також респонденти досить високо оцінили інформаційну підтримку, тобто державні послуги та інформаційні ресурси онлайн.

Слід зазначити, що на економічний розвиток у прогностичний постпандемічний період матиме вплив як комплекс антикризових заходів, вжитих Урядом для подолання негативних наслідків пандемії COVID-19, так і активна реалізація реформ відповідно до пріоритетів, визначених у стратегічних документах Уряду, зокрема у Програмі діяльності Кабінету Міністрів України та Національній економічній стратегії на період до 2030 року.

Як результат за базовим сценарієм у 2022 році прогнозується:

- зростання ВВП на рівні 3,8 відсотка;
- зростання ІСЦ (у розрахунку грудень до грудня) на рівні 6,2 відсотка;

Таблиця 1

Оцінка заходів підтримки бізнесу суб'єктів господарювання

Заходи	Мікропідприємства (%)	Малі підприємства (%)	Середні підприємства (%)
Відсутність перевірок	48	59	58
Відміна штрафів за податки	43	47	61
Звільнення ФОП від сплати ЄСВ	42	27	6
Інформаційна підтримка бізнесу	31	40	38
Відтермінування введення РРО	34	22	6
Довші відпустки за свій рахунок	24	50	66
Збільшення лімітів річного доходу	28	27	15
Відміна податків на нерухомість	21	35	44
Допомога з часткового безробіття	21	20	27
Карантини визнано форс-мажором	22	29	34
Регулювання єдиного податку	21	20	27
Пільговий період кредитів	18	19	12
Кредити 5-7-9%	13	17	23
Пільги за допомогу проти вірусу	7	11	10
Антивірусні товари без ПДВ	6	6	12
Підтримка агробізнесу	3	4	6
Спрощення для державних підприємств	3	4	2

Джерело: складено авторами на основі [4]

- обсяг прибутку прибуткових підприємств на рівні 1 199,4 млрд гривень;
- обсяг фонду оплати праці найманих працівників і грошового забезпечення військовослужбовців на рівні 1 606,1 млрд гривень;
- рівень безробіття на рівні 8,5 відсотка;
- зростання обсягу експорту товарів та послуг на 6,5 відсотка;
- зростання обсягу імпорту товарів та послуг на 9,2 відсотка [5].

Отже, зважаючи на міжнародний досвід, можливості українського уряду та відгуки громадян, можна позитивно оцінити державні заходи для підтримки суб'єктів господарювання.

Висновки з проведеного дослідження. Поширення у світі коронавірусної хвороби призвело до глобальної економічної кризи і Україна не стала виключенням. Уряд був змушений запровадити жорсткі карантинні заходи, через які постраждав бізнес, в свою чергу, підприємці опанували нові методи ведення бізнесу, шукали нових ідей та креативних рішень. Найбільше постраждали такі сфери, як туризм, ресторанний бізнес та продаж непродовольчих товарів і надання послуг.

Внаслідок падіння платоспроможності українців, зменшилась кількість відвідувачів у закладах громадського харчування, відповідно скоротились обсяги виручки, водночас карантинні обмеження призвели до зростання обсягів доставки їжі на 20–25%.

Туристична галузь зазнала величезних збитків у першому півріччі 2020 року, адже внаслідок закриття кордонів, обмеження внутрішніх перевезень та невизначеності ситуації з COVID-19 простоювали готелі та туристичні агенції. Проте після послаблення певних обмежень покращилась ситуація з внутрішнім туризмом, мандрівники надавали перевагу вітчизняним курортам, тим самим збільшуючи доходи українських підприємців. Перевагою також стала різниця між жорсткою політикою щодо перетину кордону туристів-іноземців країн ЄС та України, що дозволило залучити велику кількість споживачів з країн Перської затоки.

Наслідком кризи у сфері торгівлі та надання послуг став перехід до онлайн режиму, в цей час активно впроваджують цифрові послуги: електронну комерцію, платіжні системи та послуги замовлення та доставки.

Незважаючи на позитивну оцінку ефективності пакету державної допомоги для підтримки бізнесу окремими респондентами, все ж таки багато підприємців змушені були вдатись до крайніх мір – звільняти працівників, зменшувати заробітні плати, брати кредити або взагалі припиняти діяльність. Кожен локдаун, запровадження жорсткіших карантинних обмежень стає причиною зменшення ділової активності та збільшення рівня безробіття.

Допомога, яка була розрахована на рік з кожним місяцем втрачає свою ефективність, громадяни та бізнес намагаються пристосуватись до нових реалій – до карантинних прибутків можна більше не очікувати, та незважаючи на негативний вплив пандемії, криза спонукає нас змінюватись, рости й розвиватись, знаходити нові ідеї і переосмислювати звичні підходи до роботи.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Вплив COVID-19 та карантинних обмежень на економіку України Кабінетне дослідження. ГО «Центр прикладних досліджень» Представництво Фонду Конрада Аденауера в Україні. веб. сайт. URL: <https://cpd.com.ua/uk/vplyv-covid-19-ekonomika-ukrainy/> (дата звернення: 06.04.2022).
2. Hromadske. веб. сайт. URL: <https://hromadske.ua/posts/pandemiyi-vzhe-rik-yak-ukrayinski-fopi-ta-inshij-biznes-jogo-perezhlili> (дата звернення: 06.04.2022).
3. Економічна правда. веб. сайт. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2021/03/24/672241/> (дата звернення: 06.04.2022).
4. КОВІД-19 та Україна: незалежний моніторинг та оцінка соціально-економічних наслідків пандемії для регіонів України. ГО «Інститут економічних досліджень та політичних консультацій». веб. сайт. URL: http://www.ier.com.ua/files/publications/Special_research/2021/covid19_report_final1.pdf (дата звернення: 06.04.2022).
5. Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року. Постанова Кабінету міністрів України від 3 березня 2021 р. № 179 Київ. веб. сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2021-%D0%BF#Texteб>.
6. Програми підтримки бізнесу. Міністерство охорони здоров'я України. URL: <https://covid19.gov.ua/prohramy-pidtrymky-biznesu> (дата звернення: 06.04.2022).
7. Результати опитування операторів ресторанного ринку. веб. сайт URL: <https://www.ura.org.ua/post/results-of-anonymous-survey-of-restaurant-operators> (дата звернення: 06.04.2022).
8. Radiosvoboda. веб. сайт. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/sfera-posluh-i-karantyn/30500236.html> (дата звернення: 06.04.2022.)
9. Як уряди різних країн підтримують бізнес під час карантину? Рубрика. веб. сайт. URL: <https://rubryka.com/article/state-support-business/> (дата звернення: 06.04.2022).

REFERENCES:

1. Vplyv COVID-19 ta karantynnykh obmezhen na ekonomiku Ukrainy Kabinetne doslidzhennia. HO «Tsentр prykladnykh doslidzhen» Predstavnytstvo Fondu Konrada Adenauera v Ukraini [Impact of COVID-19 and quarantine restrictions on the economy of Ukraine Office study. NGO "Center for Applied Research" Representation of the Konrad Adenauer Foundation in Ukraine]. Available at: <https://cpd.com.ua/uk/vplyv-covid-19-ekonomika-ukrainy> (accessed 06 April 2022).

2. Hromadske. veb. sajt [Hromadske. web. site]. Available at: <https://hromadske.ua/posts/pandemiyi-vzhe-rik-yak-ukrayinski-fopi-ta-inshij-biznes-jogo-pe-rezhili> (accessed 06 April 2022).

3. Ekonomichna pravda. veb. sajt [Economic truth. web. site]. Available at: <https://www.epravda.com.ua/publications/2021/03/24/672241/> (accessed 06 April 2022).

4. KOVID-19 ta Ukraïna: nezalezhnyj monitoryng ta ocinka socialjno-ekonomichnykh naslidkiv pandemiji dlja rehioniv Ukraïny. GhO «Instytut ekonomichnykh doslidzhenj ta politychnykh konsultacij». veb. sajt [KOVID-19 and Ukraine: independent monitoring and assessment of the socio-economic consequences of the pandemic for the regions of Ukraine. NGO "Institute for Economic Research and Policy Consulting"]. Available at: http://www.ier.com.ua/files/publications/Special_research/2021/covid19_report_final1.pdf (accessed 06 April 2022).

5. Pro zatverdzhennja Nacionaljnoji ekonomichnoji strateghiji na period do 2030 roku. Postanova Kabinetu ministriv Ukraïny vid 3 bereznja 2021 r. № 179 Kyiv. veb. sajt [On approval of the National Economic Strat-

egy for the period up to 2030. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of March 3, 2021 № 179 Kyiv. web. site]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-202D0%BF#Texteb> (accessed 06 April 2022).

6. Prohramy pidtrymky biznesu. Ministerstvo okhorony zdorovia Ukraïny. [Business support programs. Ministry of Health of Ukraine]. Available at: <https://covid19.gov.ua/prohramy-pidtrymky-biznesu> (accessed 06 April 2022).

7. Rezultaty opytuvannia operatoriv restorannoho rynku. veb. sajt [Results of the survey of restaurant market operators. web. site]. Available at: <https://www.uara.org.ua/post/results-of-ananonymous-survey-of-restaurant-operators> (accessed 06 April 2022).

8. Radiosvoboda. Available at: <https://www.radiosvoboda.org/a/trudova-migratsiya/30937742.html> (accessed 06 April 2022).

9. Yak uriady riznykh krain pidtrymuiut biznes pid chas karantynu? Rubryka. veb. sajt [How do governments of different countries support business during quarantine? Heading. web. site]. Available at: <https://rubryka.com/article/state-support-business/> (accessed 06 April 2022).